

УДК 330.322:658.152

Л. Г. Сіпайло,

к. е. н., доцент кафедри економіки підприємства,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

А. М. Ляшук,

магістр, Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

L. Sipailo,

Ph.D. (Economics), Associate Professor, National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

A. Liashuk,

master's degree, National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

THE INVESTMENT POTENTIAL OF ENTERPRISES UKRAINE IN CRISIS CONDITIONS

Метою написання статті є дослідження сучасного стану інвестиційної діяльності підприємств України. Актуальність теми дослідження полягає в тому, що економічне зростання країни є неможливим без залучення і ефективного використання інвестицій. У статті розглянуто ключові проблеми зниження інвестиційного потенціалу підприємств України протягом останніх років. Проаналізовано структуру освоєних капітальних інвестицій за джерелами фінансування та галузевою приналежністю. Наведено основні кризові явища, які негативно впливають на формування інвестиційного потенціалу вітчизняних підприємств. Запропоновано основні шляхи розвитку інвестиційного потенціалу вітчизняних підприємств та загального покращення рівня інвестиційного розвитку України. Обґрунтовано, що підвищення ефективності використання інвестиційного потенціалу підприємств можливо досягнути за рахунок раціональної інвестиційної політики, в якій пріоритет матимуть система державного регулювання й реформування структури власності на основі приватизації та концепція технічного переоснащення промислового виробництва із залученням коштів іноземних інвесторів.

The purpose article writing is to research current state of investment activity of enterprises Ukraine. Relevance research topic is that economic growth is not possible without the involvement and the effective use of investment. he article discusses important problem of reducing the investment capacity of enterprises Ukraine in recent years. The analysis developed structure of capital investments by source of funding and the sectoral affiliation. Been given the main crisis events that adversely affect the formation of the investment potential of domestic enterprises. The basic ways of development investment potential of domestic enterprises and improve the overall level of investment development in Ukraine. Substantiated that the efficiency of investment potential of enterprises can be achieved through rational investment policy in which priority will be regulatory system and reforming the ownership structure based on the concept of privatization and modernization of industrial production with the involvement of foreign investors.

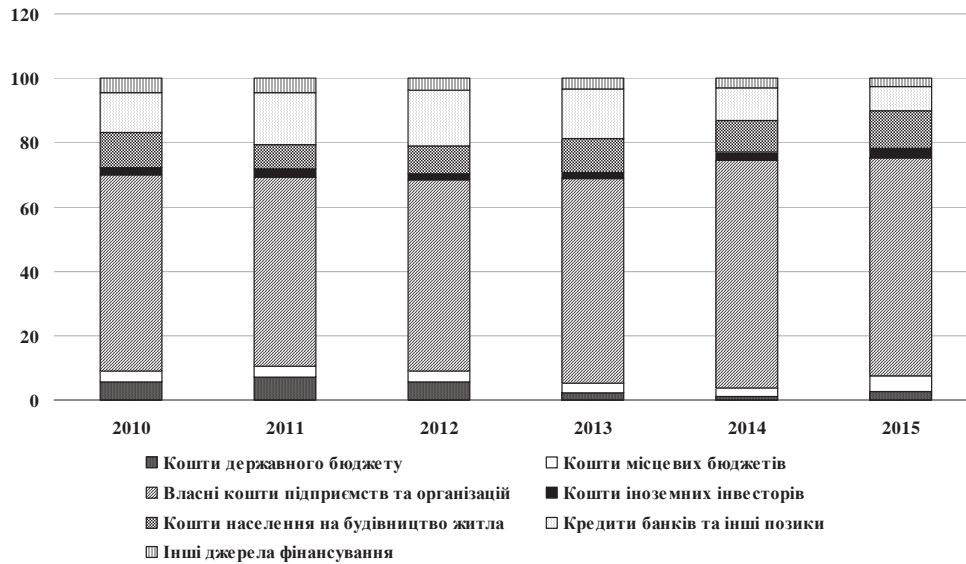
Ключові слова: інвестиції, інвестиційний потенціал, підприємство, інвестиційна діяльність.

Key words: investments, investment potential, enterprise, investment activities.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

З кожним роком зростання та розвиток економіки України вимагає від сучасних підприємств оновлення техніко-технологічної бази, закупівлі нового обладнан-

ня, удосконалення виробництва, інноваційної активності, покращення якості та найголовніше високої конкурентоспроможності продукції. Для вирішення цих проблем і розширення напрямів своєї діяльності

Рис. 1. Динаміка структури освоєних капітальних інвестицій за джерелами фінансування протягом періоду з 2010 по 2015, %

Джерело: [3].

підприємства потребують значних інвестиційних ресурсів. Відповідно, розвиток підприємства знаходиться у функціональній залежності від рівня використання його інвестиційного потенціалу. Ефективність діяльності підприємств, рівень прибутковості і фінансова стійкість впливають на формування інвестиційного потенціалу підприємства.

За умов розвитку процесу євроінтеграції потенціал підприємств України виступив у новому значенні: він розглядається як можливості підприємства використовувати наявні чи приховані ресурси для досягнення поставлених цілей. Актуальні тенденції взаємодії всіх суб'єктів інвестиційного процесу, в тому числі держави та закордонних інвесторів, в умовах нестабільності мають неоднозначний вплив на формування та реалізацію інвестиційного потенціалу вітчизняних підприємств [1, с. 152].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженнями формування та використання інвестиційного потенціалу підприємств займаються ряд зарубіжних та вітчизняних вчених-економістів: Л.Дж. Гітман, М.Д. Джонк, У. Шарп, Дж. Кейнс, Дж. Хансон, У. Шарп, Дж. Бэйли, А.Г. Завгородній, Г.Л. Вознюк, А.В. Фолом'євим, В.Г. Денисенко, В.М. Гриньова, Т.І. Лепейко, Т.О. Макух, В.В. Матвеев, А.М. Марголіна, З.Д. Калініченко, В.О. Коюда, О.П. Коюда, О.А. Кольцова, Р.М. Бойчука, О.С. Федоніна, І.М. Рєпіної та ін. Але незважаючи на наявність значної кількості ґрунтовних наукових робіт, й дотепер залишається багато не вирішених проблем і протиріч у цій сфері дослідження.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження сучасного стану інвестиційного потенціалу вітчизняних підприємств та визначення основних шляхів активізації інвестиційної діяльності в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Інвестиційну активність підприємства, його спрямованість на досягнення стратегічних цілей, детермінує стан інвестиційного потенціалу на ньому. Під інвестиційним потенціалом підприємства частіше розуміють сукупність різних видів ресурсів, включаючи матеріальні, фінансові, інтелектуальні, науково-технічні і інші ресурси, необхідні для здійснення інвестиційної діяльності. Поряд з тим, деякі автори наголошують ще і на можливостях і ймовірній спроможності підприємства здійснювати інноваційну діяльність [2, с. 160].

Нині макроекономічні показники України залишаються на периферії світових інвестиційних потоків, що значно підсилюється недостатнім рівнем інвестиційних ресурсів, а також ускладнюється кризовими явищами у світовій економіці.

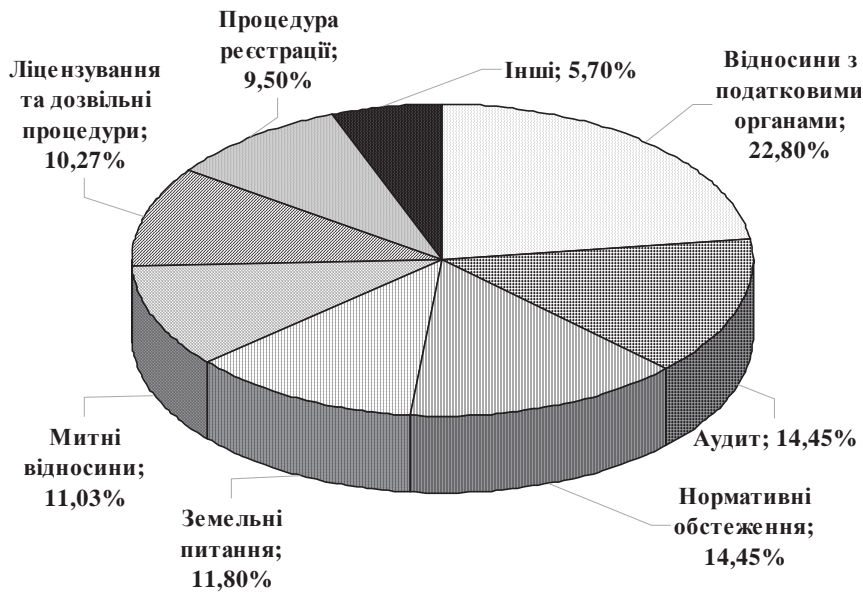
На нашу думку, основними факторами кризи, які негативно впливають на формування інвестиційного потенціалу вітчизняних підприємств є:

1. Моральна застарілість традиційних галузей промисловості, яка проявляється у неконкурентоспроможності підприємств. Наслідком є масова збитковість останніх і втрата ринків, що виражається у значному падінні внутрішнього виробництва, скороченні робочих місць, вкрай поганому фінансовому стані суб'єктів господарювання.

2. Розвалений стан грошово-кредитної системи внаслідок стрімкої девальвації гривні та інфляції цін, що зруйнувало процес заощадження, обороту й інвестування національного капіталу та спричинило вилучення іноземних інвестиційних і кредитних ресурсів з економіки.

4. Погіршення стану банківського сектора, який перестав надавати позички виробничим об'єктам, і практично не концентрує грошові заощадження громадян, не виступає суб'єктом міжбанківського кредитування. За такого стану банківського сектору не відбудеться й відновлення промислового виробництва.

Саме інвестиції формують виробничий потенціал на новій науково-технічній базі й визначають конкурентні

Рис. 2. Рейтинг негативних факторів впливу на діяльність іноземних інвесторів в Україні

Джерело: [4].

позиції країн на світових ринках. Інвестиційна діяльність, а також сукупність практичних дій з реалізації інвестицій є одним з основних засобів зростання національного доходу. Все це зумовлює необхідність аналізу інвестиційної діяльності, її форм, видів та сучасного стану розвитку в Україні для подальшого виявлення основних напрямів розвитку інвестиційного потенціалу підприємств країни.

Динаміку структури освоєних капітальних інвестицій за джерелами фінансування протягом періоду з 2010 по 2015 наведено на рисунку 1.

Однією з особливостей інвестиційного потенціалу суб'єктів господарювання в Україні є те, що основним джерелом інвестицій є власні кошти, які в структурі освоєних капітальних інвестицій становлять 67,5% (дані 2016 р.). Таким чином, на даний момент вітчизняні підприємства не мають доступу до зовнішніх джерел фінансування на прийнятних умовах (рис. 1).

Питома вага кредитів банків та інших позик у структурі джерел фінансування освоєних капітальних вкладень протягом періоду дослідження коливалась у межах 12,3% у 2010 р. до 7,6% у 2015 р. Така динаміка цього показника характеризує вітчизняний фінансово-кредитний сектор як нерозвинений, і який відповідає нестабільній економічній ситуації в країні.

Кошти державного та місцевого бюджетів становлять близько 10% у структурі джерел фінансування освоєних капітальних інвестицій. Проте значна частина таких інвестицій була освоєна збитковими державними підприємствами, що не виробляють конкурентної на світових ринках продукції, однак мають на своєму балансі велику кількість працівників. Такі вкладення коштів з боку держави мають скоріше соціально-політичний, ніж економічний характер. Також під час дослідження джерел фінансування освоєних капітальних вкладень за рахунок державних коштів слід враховувати корупцію та зловживання у момент освоєння державних коштів. За відсутності дієвого законодавства щодо протидії корупції та незацікавленості вітчизняної судової системи у притягненні до відповідальності за очевидними

фактами зловживань чиновників державний бюджет і далі ставатиме донором для корупційних схем, а не інвестиційних проектів [1, с. 153].

Світова практика свідчить про те, що значний вплив на розвиток національної економіки країни мають іноземні інвестиції. Залучення коштів іноземних інвесторів дає поштовх до активізації інвестиційного процесу, впровадження ефективних та екологічних технологій, використання провідного зарубіжного досвіду та зростання інвестиційного потенціалу підприємств країни. Однак питома вага іноземних інвестицій у структурі джерел фінансування освоєних капітальних вкладень вітчизняними підприємствами на рівні 2—3% є вкрай малою і бути вагомим чинником прогресу інвестиційного потенціалу не може.

Агентство InvestUkraine провело опитування щодо проблем, з якими стикаються іноземні інвестори в Україні. У ньому взяли участь 130 компаній із 16 регіонів України. У ході опитування компаніям було запропоновано визначити основні проблемні питання своєї діяльності в Україні. Грунтуючись на результатах, InvestUkraine склала рейтинг найбільш поширених проблем іноземних інвесторів в Україні, які зображені на рисунку 2 [4]. Згідно з рейтингом основна проблема іноземних інвесторів в Україні — відносини з податковими органами (22,8%). Друге і третє місця розділяють питання, пов'язані з аудитом та нормативними обмеженнями — 14,45% учасників дослідження стикаються з такими проблемами. Труднощі при вирішенні земельних питань турбують 11,8% респондентів, митних відносин — 11,03%. Ліцензування та дозвільні процедури ускладнюють діяльність 10,27% опитаних інвесторів, у той час як процедура реєстрації — 9,5%. Крім того, 5,7% респондентів вказали, що вони також мають справу з іншими проблемами, такими як рейдерство, висока вартість сировини і т. д.

Галузева структура капітальних інвестицій в Україні також не є оптимальною: інвестиції в промисловість не становлять навіть половини обсягів всіх інвестицій (у 2015 р. 32,1%), тоді як вартість основних засобів є до-

мінуючою, а сільське господарство, маючи надзвичайно великий потенціал, інвестується взагалі незначною мірою (у 2015 р. 11%) [5].

Стан інвестиційного клімату в Україні викликає все більше невдоволення бізнесменів. Європейська бізнес-асоціація оцінила індекс інвестиційної привабливості України у 2,55 бала з п'яти можливих. Під кінець 2015 року цей показник знизився ще на 0,1 бала, порівняно з II та III кварталами цього ж року. Згідно з отриманими даними, 89 % бізнесменів не задоволені станом інвестиційного клімату в Україні. Топ-менеджери констатують, що рівень боротьби з корупцією не відповідає її розмірам, а реформи, на жаль, втілюються занадто повільно і мляво. Більше половини опитаних бізнесменів не очікують позитивних змін на найближчу перспективу [6].

Згідно з офіційними даними Державної служби статистики [7] можна зробити аналіз розвитку інвестування в Україні. Станом на початок 2015 року прямі іноземні інвестиції в Україні становили 49916 млн дол. США, тоді як станом на 2010 рік — 39175,7 млн дол. США. Протягом 2011—2014 років розмір інвестицій поступово збільшувався, проте за 2014 рік різко скоротився на 11140,4 млн дол. США., що спричинено рядом негативних зовнішньо- та внутрішньополітичних чинників. Найбільше іноземних вкладень в економіку нашої держави отримали місто Київ та Дніпропетровська область. Також доволі велику частку одержали такі області як Харківська, Київська, Львівська та Одеська. З чого можна зробити висновок, що ці області є найбільш інвестиційно привабливі для іноземних держав. Відповідно найменшу частку інвестиційних вкладень отримала Тернопільська, Чернівецька, Кіровоградська та Чернігівська області. Дані області мають низький рівень промислового виробництва, в результаті й чого непривабливий інвестиційний клімат. Якщо розглядати прямі іноземні інвестиції на одну особу населення в Україні, то можна спостерігати схожу тенденцію. Так як протягом 2010—2015 років інвестиції на душу населення поступово зростали від 899,8 дол. США до 1327,8 дол. США. Проте станом на початок 2015 року цей показник скоротився до 1072 дол. США, що є навіть нижчим за показник 2012 року, при тому що рівень інфляції, а також курс долара різко зростали. Найбільший показник інвестицій на душу населення має місто Київ, а найменший Тернопільська область.

З метою активізації залучення іноземних інвестицій та внутрішнього інвестування необхідно здійснити заходи, які підвищили ефективність використання інвестиційного потенціалу підприємств, галузей та держави в цілому. Враховуючи досвід більшості зарубіжних країн, необхідно розробити комплексну програму залучення інвестицій, яка повинна передбачати наявність стабільної законодавчої бази; забезпечення фінансування пріоритетних галузей економіки України, державну підтримку реструктуризації об'єктів господарювання з метою підвищення їх інвестиційного потенціалу; зміну податкової політики: зниження податкового тиску, спрощення системи оподаткування; сприяння розвитку стабільного фондового ринку, який би відповідав міжнародним стандартам, створення сприятливих умов для залучення портфельних інвестицій; формування

системи страхування інвестиційних ризиків. Також необхідно створювати на території України спільні страхові компанії (з участю іноземної сторони); створювати сприятливі податкові умови для розвитку малого і середнього бізнесу з метою подальшої їх участі в процесі інвестування; залучати до активної інвестиційної діяльності підприємства всіх форм власності та господарювання [8, с. 8].

Важливим завданням підвищення інвестиційного потенціалу української економіки є залучення коштів іноземних інвесторів з сусідніх держав (у першу чергу, країн Центральної та Східної Європи). Головними інструментами у залученні інвестицій є реальне, а не декларативне покращення інвестиційного клімату, зменшення бюрократичних процедур, спрощення регуляторно-реєстраційних вимог та вжиття радикальних заходів щодо дієвого захисту інвестицій [9, с. 74].

Виходом із ситуації є обґрунтування раціональної інвестиційної політики, в якій пріоритет матимуть система державного регулювання й реформування структури власності на основі приватизації та концепція технічного переоснащення промислового виробництва із залученням коштів іноземних інвесторів. Така концепція забезпечить підвищення інвестиційної активності за наявності певних економічних передумов, якими є:

- залучення іноземних інвестицій з урахуванням мети і завдань структурної трансформації промислового комплексу, цільових програм міжгалузевого розвитку, конверсії;
- збільшення обсягів інвестиційних ресурсів, які формують виробничий потенціал на новітній науково-технічній базі;
- ефективне використання інвестицій;
- обґрунтування вибору пріоритетних секторів матеріального виробництва, які визначають конкурентні позиції країни на світових ринках;
- створення динамічного експортного потенціалу, що може швидко адаптуватися до кон'юнктури зовнішнього ринкового середовища [10, с. 101];
- розвиток виробництва продукції виробничо-технічного призначення.

Важливо обрати пріоритети в інвестиційному процесі, які б забезпечили найвищий рівень ефективності використання інвестиційного потенціалу підприємств. Це зумовлює потребу здійснення таких заходів:

- звуження напрямів інвестування і запровадження проектів з урахуванням існуючого інноваційного потенціалу;
- включення в інвестиційний процес як державних, так і приватних ресурсів;
- залучення іноземних партнерів до запровадження інвестиційних проектів, пов'язаних із використанням інноваційного і промислового потенціалу;
- створення нових організаційних форм інтеграції фінансового і промислового капіталу;
- розробка і запровадження регіональних програм інвестування. При цьому іноземні кредити під державні гарантії потрібно спрямовувати насамперед у пріоритетні сфери на фінансування інвестиційних проектів, які забезпечать розвиток експортного потенціалу, і галузі, де терміни окупності виробничих інвестицій є порівняно малими.

Необхідно вжити певних організаційних заходів щодо створення єдиної цілісної системи державного управління інвестиційними процесами, яка б залучала відповідні структури для роботи з іноземними інвестиціями, механізми реалізації державної політики залучення капіталу, координації діяльності з міжнародними організаціями, проведення експертиз найважливіших проектів та їх конкурсний відбір. Економіко-організаційний блок механізму залучення інвестицій може функціонувати лише разом із ефективним механізмом державних гарантій і системою законодавчого, нормативного, інформаційного забезпечення іноземних інвестицій, організації системи страхування й перестраховування іноземних інвестицій, сприяння розвитку банківсько-кредитної системи [11, с. 140].

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження інвестиційного потенціалу вітчизняних підприємств показало, що його стан не може забезпечити розвиток підприємств та економіки країни в цілому. Українські суб'єкти господарювання не мають доступу до дешевих інвестиційних ресурсів, що значно гальмує процес модернізації та виходу на конкурентний рівень виробництва. Така ситуація пояснюється відсутністю однозначної та актуальної нормативно-правової бази регулювання інвестиційної діяльності за участі вітчизняних та зарубіжних інвесторів, незадовільним станом розвитку інфраструктури перерозподілу інвестиційних ресурсів від домогосподарств до об'єктів інвестування, а також загальноекономічними проблемами, що характеризуються загальною відсталістю та неконкурентністю української економіки на світових ринках, корупцією у владі, низьким рівнем довіри до фінансово-кредитного сектору економіки з боку населення тощо.

Дослідження проблем підвищення ефективності використання інвестиційного потенціалу вітчизняними підприємствами України є актуальним та перспективним у найближчому майбутньому.

Література:

1. Москаленко Б.А. Особливості інвестиційної активності в Україні та її вплив на інвестиційний потенціал підприємств / Б.А. Москаленко // *Mechanism of Economic Regulation*. — 2014. — № 2. — С. 152—158.
2. Юхновський І.В. Сутність та структура інноваційно-інвестиційного потенціалу економіки: основні підходи та напрями формування / І. В. Юхновський // *Український соціум*. — 2010. — № 2. — С. 159—171.
3. Статистичний збірник "Регіони України 2015". У 2-х ч.: стат. збірник. — К.: Державна служба статистики, 2016. — 991 с.
4. Що думає бізнес: результати Індексу інвестиційної привабливості України у 4 кварталі 2015 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.eba.com.ua/uk/information-support/ebanews/important/item/10192-2015-12-19-1420>
5. Статистична інформація [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> — офіційний сайт Державного комітету статистики України.
6. The Global Competitiveness Report 2013 — 2014 — Geneva: World Economic Forum, 2013. — P. 377 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.weforum.org/gcr

7. Петренко І.С. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України. Статистичний збірник / І.С. Петренко. — К.: Державна служба статистики, 2015. — 44 с. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

8. Івахненко І.С. Інвестиційна діяльність в Україні: сучасний стан та можливості її активізації / І.С. Івахненко // *Інвестиції: практика та досвід*. — 2010. — № 2. — С. 7—9.

9. Орлова Н.С. Аналіз шляхів підвищення інвестиційної активності в Україні / Н.С. Орлова, А.І. Іващенко // *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. — 2013. — № 2. — С. 73—76.

10. Даниленко А.А. Світові тенденції та особливості розвитку прямих іноземних інвестицій / А.А. Даниленко // *Фінанси України*. — 2009. — № 4. — С. 99—108.

11. Татаренко Н.О. Теорії інвестицій: навч. посіб. / Н.О. Татаренко, А.М. Підручник. — К.: КНЕУ, 2009. — 160 с.

References:

1. Moskalenko, B. A. (2014), "Features of investment activity in Ukraine and its impact on the investment potential of the enterprises", *Mechanism of Economic Regulation*, vol. 2, pp. 152—158.
  2. Yukhnovsky, I.V. (2010), "Essence and structure innovative and investment potential of the economy: the main approaches and directions of formation", *Ukrainian society*, vol. 2, pp. 159—171.
  3. State Statistics Service of Ukraine (2016), "Regions of Ukraine 2015" [Regions of Ukraine 2015. State Statistics Service], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
  4. What the business thinks: Results of the Index investment attractiveness of Ukraine in Q4 2015 (2015) available at: <http://www.eba.com.ua/uk/information-support/ebanews/important/item/10192-2015-12-19-1420> (Accessed 29 March 2017).
  5. State Statistics Service of Ukraine (2017), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 29 March 2017).
  6. World Economic Forum (2013), "The Global Competitiveness Report 2013—2014" available at: Режим доступу: www.weforum.org/gcr (Accessed 29 March 2017)
  7. Petrenko, I.S. (2015), "Investments of foreign economic activity of Ukraine. Statistical Yearbook", State Statistics Service.
  8. Ivakhnenko, I.S. (2010), "Investment activity in Ukraine: current situation and possibilities for its activation", *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, vol. 2, pp. 7—9.
  9. Orlova, N.S. (2013), "Analysis of ways to enhance investment activity in Ukraine", N.S. Orlova, A. Ivaschenko, *Visnyk Berdyans'koho universytetu menedzhmentu i biznesu*, vol. 2, pp. 73—76.
  10. Danilenko, A.A. (2009), "Global trends and features development of the foreign direct investment", *Finance of Ukraine*, vol. 4, pp. 99—108.
  11. Tatarenko, N. O. (2009), *Teoriyi investytsiy: navch. posib* [Theories investment teach. Training Manual.], KNEU, Kyiv, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 29.03.2017 р.*